

Kadim Çağların Bayramı Sultan Navruz

– Ömer Batı · 19 Mart 2010

Kadim çağların vazgeçilmez eğlencelerinin ortak paydası: Bayramlar. Her milletin tarihi geçmişinin genişçe bir bölümünü teşkil eden eğlence adetlerinin genel hüviyetini kazanmış biçimi. İnsanları birbirine kenetleyerek, aynı sevinç paydaları etrafında coşturan kutlu ve mutlu günlerin toplamı. Bu özel günler, toplumu oluşturan bütün aile fertleri ve topyekûn millet tarafından benimsenen ortak kültür miraslarındandır. Bu bayramlar, dini ve milli hassasiyetlerinin membasıdan çıkıp beslenerek boy verip aynı duygular etrafında ortak paydalarda birleşen insanların beraberlik duygularını kamçılayan kültür miraslarıdır. Milletleri millet yapan, onların manevi değerleri, adetleri, an'analeri, merasimleri ve diğer kültür unsurlarıdır. Bir milleti ayakta tutan, onu yaşatan ve devamını mümkün kılan bu tür kültür öğeleri olsa gerektir.

Türk kültüründe, tören ve bayram niteliğindeki eğlencelerin belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirildiği görülmektedir. Sürgün avları, toylar, şöenler, yağlar, vb. adetler yerleşik hayat kültüründen önceki Türk geleneklerinin en önemli bölümünü teşkil etmektedir. Özellikle Türklerin tarih sahnesine çıktıklarından bu yana önemli günlerin yeri başkadır. İnsanları belirli duygular etrafında aynı direktifler doğrultusunda ortak paydalarda birleştiren temel dinamiklerin başında bu törenler gelmektedir. Bunlar arasında önemli bir yer teşkil eden "yeni yıl, yeni gün" gibi adlarla tabir olunan bahar bayramları ve bunların eğlenceleri Türkler arasında, büyük kalabalıklar tarafından coşkuyla kutlanmış ve hâlâ geçerliliğini koruyarak kutlanıldığı müşahede edilmektedir.

Kültürümüzün temel dinamiklerinden addedilen bu mutlu günler o kadar çeşitlidir ki her birisinin ifade ettiği mana ve değer ayrı ayrı kıymetlere haizdir. Bunlara misal olarak sünnet, evlenme, çocuğun doğması, bağbozumu; ramazan ve kurban bayramları; bunların yanında halkın ortak kültür felsefesinden ortaya çıkarak topluma mal olmuş milli bayramlar verilebilir. Her biri bölgelere göre az farkla değişiklik arzetsen de hepsinin ortak noktası, halkı birleştiren, kenetleyen ve aynı kaynaktan neşv-ü nema bularak ortaya çıkan bir yapıya sahip olmalarıdır. Bütün bunların akabinde akalara ilk olarak gelen bu kutlu ve mutlu günlerin ortak adı "Nevruz Bayramı" eğlenceleridir.

Nevruz, Türklerin tarih sahnesinin altın sayfalarında kendilerine şanlı ve şerefli bir yer tutma adına yavaş yavaş topraklara olduğu kadar gönülleri de fethetme yolunda verilen mücadelelerin başlangıç noktası olarak ilk kez olarak Ergenekon'dan çıkış kaynağının adı. Türklerin neşe, sevinç ve her türlü kederden, sıkıntıdan uzaklaşmaları bağlamında aslında Nevruz gerçek manasını bulmaktadır. İlk günden bugüne Nevruz'un, milli bir bayram edasıyla halk tarafından büyük bir coşkunlukla kutlandığı bilinmektedir.

Nevruz eğlencelerinin öncesinde bu kelimenin ihtiva ettiği mananın sazına dokunduğumuzda karşımıza beste olarak şu mısralar dökülmektedir: Nevruz teriminin, "yeni gün" manasında Farsça bir terim olarak

İranlılarda "yılbaşı" olarak kabul edildiği bilinmektedir. Nevruz günü kelime manası itibariyle Türk toplulukları arasında çok geniş bir yere sahiptir. Nevruz gününde yapılan birçok etkinliğe ve eğlencelere şahit olunmaktadır. Bunlarda, bölgelerin farklılığına rağmen, ortak olarak yapılan etkinliklerin başında gençlerin, kuru dikenlerden ve çalılardan büyük ateşler yakarak bunun üzerinden atlarlar. Bu esnada "sarılığım sana, kırmızılığın bana" şeklinde bir tekerleme söyledikleri görülmektedir. Bundan maksat eskiye dönük olarak, hastalıkların ve kötülüklerin geride bırakılması ve tüm bunların ateşin aleviyle yakıldığı inancı gelmektedir.

Bundan farklı olarak evlerde de hummalı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Adeta evler arasında tatlı bir rekabet başlamıştır. Özel misafirlere için Nevruz'un ilk çarşamba gecesi özel bir sofranın kurulması gelenektendir. Bu sofrada sadece Nevruz bayramına has olarak özenle yapılmış yemeklerin ve gıdaların misafirlere ikram edilmek amacıyla sofradaki yerini aldığı müşahede edilmektedir. Sofraya getirilen bazı gıdaların her birinin bereketi temsil etmeleri sebebiyle kültürümüzde önemli bir yer teşkil etmektedirler.

Nevruz bayramının öncesinde küçük kaplarda yeşillendirilen çimler, bayramın on üçüncü günü küçük derelere veya ırmaklara bırakılır. Bununla baharın gelişi sembolize edilmek istenmektedir. Tabiatın yeniden doğuşu mahiyetindeki bu değişimlerle birlikte insanlar da eğlenceler tertip edip, şenlikler düzenlemektedirler. Türkler, bahar ayının gelişi ile ilgili eğlencelerini dağların zirvelerindeki karların erimeye başlaması, çiçeklerin açması, kelebeklerin ve kuşların cıvıltılarının başlamasıyla beraber tespit ettikleri görülmektedir.

Nevruz Bayramı eğlencelerini ilk olarak İran kültüründe görmeye beraber zamanla bu eğlencelerin Türk kültür ve geleneklerinde de yansımaları görülmeye başlanmıştır. Bu etkilenmenin ilk örneklerine Divan-u Lügat-it Türk, Kutadgu Bilig, Dede Korkut Hikâyeleri ve diğer yazılı kaynaklarda rastlanmaktadır. Bu kaynaklara dayanarak Türklerde yılbaşının, bahar mevsiminin başlangıcı kabul edilen 21 Mart günü olduğu görülmektedir. Bu günlerde çeşitli etkinlikler, törenler ve diğer gelenek ve göreneklerde yer alan eğlenceler tertip edilerek büyük bir şölen havasında kutlamaların yapılması, Nevruz eğlencelerinin kültürümüzdeki önemli bir boyutunu göstermektedir.

Nevruz Bayramının, Türk kültüründe ihtiva ettiği manayı millet olma şuurunda arayabiliriz. Anadolu toprakları üzerindeki en kadim millet olarak Türkler, Nevruz teriminin manası doğrultusunda davranışlar sergilemişlerdir. Milli beraberliğimizin, ortak sevinçlerimizin ve kederlerimizin adı olma yolunda birlikteliğimizin ortak adı olmuştur. Anadolu topraklarına Türk yurdu olma hüviyeti kazandıran kutsal harcin ve mayanın adı. Türk milletinin mozaikini oluşturan Kürt'ü, Arap'ı, Çerkez'i, Laz'ı, göçmenini ve nice farklı insanları bir çatı altında aynı duygularla hareket etmelerine olanak sağlayan coşkunluklarımızın kültürlerarası ortak mirasının adıdır Nevruz. Bu temel yapıyı oluşturan parçalardan birisini devre dışı bıraktığınızda veya görmezlikten geldiğiniz de ortaya anlamsız ve düzensiz bir yapı ortaya çıkacaktır.

Necip Fazıl'ın deyişleri içerisinde; " Surda bir gedik açtık mukaddes mi mukaddes " beyitinin ifade ettiği mana üzere, surda açılacak olan bir gedik, ileri de toplumsal boyutlarda milli beraberlik ve heyecan adına kapatılması mümkün olamayacak boşluklara sebebiyet verecektir. İşte milleti millet yapan unsurlar kalesinin surlarındaki gedikleri kapatıp, yaralara derman olması mesabesinde kültürümüzde Nevruz Bayramı kutlamalarının yeri oldukça büyük bir öneme haizdir.

Nevruz kutlamaları, eski Türk edebiyatımızın temel taşlarından olan halk hikâyelerimizde bile yer edinmiştir. Eski Türk edebiyatımızda âşık ozanlar tarafından saz eşliğinde dillerden gönüller yerleşmesi adına Nevruz eğlencelerinin yer edindiğine rastlanmaktadır. Bu halk hikâyelerimizden olan Mem ile Zin (Mem u Zin), hikâyesinin temelini her ne kadar aşkın meydana getirdiği ayrılık acısı teşkil etse de, mekânını Nevruz eğlencelerinin gerçekleştirildiği kırlar oluşturmaktadır. Ahmed-i Hani tarafından kaleme alınmış olan bu aşk eseri, işlediği olay örgüsü ve mekân bağlamında evrensel düzeyde bir eser olarak karşımızda durmaktadır. Eserde umudu ve sevgiyi amaçlaması bağlamında insanların özlemini çektiği huzur ve barış dolu mekânlarda hikâyesinin kahramanlarını dolaştırmıştır.

Mem ile Zin hikâyesinin temelinde, aşk ve onun neticesinde çekilen ıstırapların acı sonunun maceraları dile getirilmektedir. Aşk macerasındaki Botan Beyinin tüm engellemelerine karşın, Ahmed-i Hani, şiddete ve kaba kuvvete başvurmak yerine, hayata ve özgürlüğe geçişi âşıkların derin aşk tecrübelerinde ve iç dünyalarının enginliğinde arayarak baharın başlangıcı sayılan Nevruz Bayramında başlatır sonu hazinle biten bu macerayı. Yaşam ve özgürlük, hikâyenin temelindeki ana fikir olması babında, önemli bir yer teşkil etmektedir. Hikâyenin temelindeki bu ana fikri destekleyici tarzda bir mekânın kullanıldığı görülmektedir.

Nevruz, başka düşüncelere ve duygulara kanat çırpırtıran başka bir dünya demektir hikâyede. Nevruz ile ilgili o kadar çok ayrıntı vardır ki okuyan, bir zaman sonra kendi ruhunu o eğlencelerin merkezinde bulmakta pek de geç kalmaz. Nevruz ile birlikte yeryüzü yeşile boyanınca, tabiatla birlikte ruhlar da uyanmaktadır. Nevruz eğlencelerinin merkezi konumundaki kırlarda, mesire yerlerinde lalelerin, sümbüllerin, güllerin, papatyaların renk cümbüşüne boğmasıyla birlikte etrafta güzeller boy göstermektedir. Evler boşalıp, herkes ruhunu yeşilliğin bağına salıvermektedir. Gül ile bülbülün hasretinin bitmesi misali, kara sevdaya tutulmuş âşıklar kırlarda doğayla birlikte hasret gidermeye başlar kalkan beyaz örtünün ardında. Onların bu haline kuşlar, kelebekler, yapraklar ve nice börtü böcek eşlik etmeye başlar. Her ruh, baharın verdiği coşkuyla kendinden geçmiş ve her can, Nevruz aşkıyla yanıp yakılmaktadır. Nevruz ile yakılan sevda mumu, acılarla, elemelerle, gözyaşlarıyla demlendikten sonra yine mevsimlerin kışa tekabül ettiği günlerin sonunda erimekle nihayete kavuşur. İnsanları bir araya getirerek yeni sevdalarda yaralar açan Nevruz bayramının yeri bu denli önemlidir.

Kır eğlenceleri, Nevruz günü kutlamalarının ana mekânını teşkil etmektedir. Bu kır alanlardaki bol yeşillik, insanların eğlenmelerine genişçe imkân sağlayan bir ortam, ferah bir hava, sulak yerlerin genişçe yer tutması eğlencelerin buralara kaymasına büyük bir etken teşkil etmektedir. Doğanın canlandığının

timsali bu alanlar, aynı zamanda insanların da ruhlarının canlanmasını temsil etmesi bakımından eşdeğerdedir.

İşte bu yüzden ki halk hikâyelerimizin temelindeki aşk olaylarının ve eğlencelerinin de mekânı olarak yeşilliğin temsili kırlardır. Buralarda insanların ortak duygular ve değerler etrafında birleşmeleri sağlanmaktadır. İşte bayramların milleti aynı kültür an'aneleri etrafında birleştiren temel etkeni bunlardır.

Tüm bunların akabinde denilebilir ki Nevruz eğlencelerinin Türk kültüründe değişik bölgelere göre farklılık göstermesine rağmen ortak noktası, insanları bahara ve yeni bir yıla eğlenerek, şen şakrak bir biçimde girmelerine olanak sağlamasıdır. Böylelikle insanlar arasındaki sosyal değerler pekiştirilerek bir kaynaşma sağlanmaktadır. Nevruz, milletin oluşumundaki temel dinamiklerin başında gelmesiyle beraber, nesillerden nesillere aktarılan kültür miraslarımızdandır. "Gül tutan elde, bir tutam gül koku kalırmış." sözünden hareketle doğru ve yerinde tespitlerle yapılan girişimler daha güzel yarınlara bahar zeminleri oluşturacaktır. Bütün "bir"lerin gölgesi altında yaşarken, "iki"liklere meydan vermemek gerektir. Bülbüllerin daldan konarak şakıyacağı baharlar pek de uzak olmasa gerek...

Bayramımız kutlu olsun...

NOT: SULTAN NAVRIZ: 22 Mart gününe Gaziantep ve çevresinde halk tarafından verilen addır. Bu günde halk inancına göre Sultan Navrız adlı özel güçlere sahip çok güzel bir kız, insanların dileklerini gerçekleştirmek için çevre illeri uçarak gezer.

ÖMER BATI

25.01.2010 / Gaziantep